

ДО 100-РІЧЧЯ ПОЧАТКУ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 РОКІВ

УДК 930.253:94|(477)“1919.12.26”

О. В. ВОЙТОВИЧ*

ЛИСТ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА ВІЙСЬК УНР СИМОНА ПЕТЛЮРИ ГОЛОВНОУПВНОВАЖЕНОМУ УРЯДУ УНР ІВАНУ ОГІЄНКУ (26 ГРУДНЯ 1919 РОКУ)

Публікується лист Головного отамана військ УНР Симона Петлюри Головноуповноваженому Уряду УНР Івану Огієнку, написаний у грудні 1919 р.

Ключові слова: Симон Петлюра; Іван Огієнку; лист; Уряд УНР; Кам'янець-Подільський.

У Державному архіві Хмельницької області у фонді Кам'янець-Подільського державного українського університету (Ф. Р-582) зберігається унікальний документ – лист Головного отамана військ УНР Симона Петлюри Головноуповноваженому Уряду УНР Івану Огієнку¹. Лист написаний українською мовою від руки на двох аркушах звичайного паперу у стилі орфографії та пунктуації української мови того часу.

Цей документ у своїх наукових дослідженнях використовували О. Завальнюк², В. Адамський³, його копії експонувалися у ряді тематичних виставок, присвячених подіям в Україні періоду 1917–1921 рр., у Держархіві Хмельницької області.

У діяльності Симона Петлюри на посаді Голови Української республіки особливо складним періодом була доба Директорії УНР – одна з найдраматичніших сторінок української національно-визвольної боротьби та важливих державотворчих процесів. У червні 1919 р. тимчасовою резиденцією Директорії та Уряду УНР став Кам'янець-Подільський, де Симон Петлюра активно займався змістовною військовою, державною та громадсько-політичною працею.

Із розпадом Директорії у листопаді 1919 р. Головноуповноваженим Уряду УНР для зносин з польською владою був визначений Іван Огієнку.

* *Войтович Олександр Валерійович* – заступник директора-начальник відділу забезпечення збереженості документів Державного архіву Хмельницької області.

У листі, датованому 26 грудня 1919 р., надісланому, ймовірно, з Варшави, Симон Петлюра вказує на необхідність реформування Уряду УНР та пропонує Іванові Огієнку суміщати посади міністра віросповідань та міністра освіти. Головний отаман дає стислу характеристику надзвичайно складній зовнішньо та внутрішньополітичній ситуації, в якій опинилась УНР наприкінці 1919 р., повідомляє про наміри створення українських збройних формувань на теренах Польщі, окреслює перспективи подальшої збройної боротьби проти Денікіна та російських більшовиків, розмірковує над питаннями військово-політичного впливу країн Антанти, Німеччини, Польщі на перебіг подій в Україні.

Аналізуючи перспективи УНР, Симон Петлюра висловлюється за необхідність пропагування серед іноземних урядів ідеї формування балтійсько-чорноморського союзу, як єдиного засобу досягнення стабілізації військової та політичної ситуації на сході Європи. Сподіваючись на повернення у Кам'янець-Подільський урядовців та створення тимчасового комісаріату на чолі з Ісааком Мазепою, Симон Петлюра висловлює підтримку Івану Огієнку у дорученій справі.

¹ Держархів Хмельницької обл. (Державний архів Хмельницької області). Ф. Р-582. Оп. 3. Спр. 14.

² *Завальнюк О. М. І. І. Огієнко і польське адміністрування на території Поділля (листопад 1919 – липень 1920 рр.)*//Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного ун-ту: історичні науки. 1997. Т. 1(3). С. 143–158.

³ Листування Івана Огієнка (1909–1921)/автор передмови та упоряд.: В. Р. Адамський. Кам'янець-Подільський, 2014. 687 с.

Р.С. Проню позначилим
звернувши увагу на відповідальність
сторони

WS

Величавий пане Ганнолю

Вражаючі факти і інформації, що маю в розпорядженні від д.д. Русової та Терещівської а також од інших, що перебували у Варшаві, свідчать необхідність подати до Вашого відомства, як урядової особи Уряду УНР, особа, слідуючи і інформації та вказівки.

Необхідно одній час - перехідний - утримати політико-державну рівновагу і не робити незворотних кроків, які могли б бути не тільки на нашу державність. Отже знаємо на отриманню: Закордонну ситуацію провадити політику так, що зберегти крім нас ще на не маємо, та яке знайдеться шляхом отримання енергії.

Вражаючі факти і інформації, що маю в розпорядженні від д.д. Русової та Терещівської а також од інших, що перебували у Варшаві, свідчать необхідність подати до Вашого відомства, як урядової особи Уряду УНР, особа, слідуючи і інформації та вказівки.

Верховний уряд УНР. Замість того, як брати на собі її мислю. Превентивно це саме, на той і заступником Голова ради Міністрів А. Мвицьким. Отже маємо і приймаю заходи до реконструкції уряду, до якого увійшли б представники цілої нації, а не лише її частини, що досі заступлені були в уряді. Превентивно має бути збережено по діловому принципу - одне слово, що уряд буде до того мати сподівати це не тільки од своїх партійних приналежності. Вадато, що Київський містичів повинна бути обмежена і зокрема Ви

Перша сторінка листа С. Петлюри І. Огієнку. 1919 р.
Держархів Хмельницької області. Ф. Р-582. Оп. 3.
Спр. 14. Арк. 1.

персонально могли б об'єднати українські міліції
 ісповідачі з одностайним керівництвом мого рідного
 отвіра. - Відносинами на Україні якійсь мірою - пра
 будуть уявляти собою кашу. Поки проводиться буде
 боротьба денікіна, болотовиками - там можна всього
 бачити. Але майте все на увазі і не забувайте, що
 ті військові заходи, які в процесі вступу денікіна,
 повинні проводити повстанцями акцію не тільки
 проти денікіна, але й проти болотовиків. Там же
 сам сів акція може утруднити чи пранифікує,
 в самостійності од спростуваних обставин, але
 основа ліній і т.д.: "У.Н.Р." замшавреть і на
 такі дії як пішов врані денікіна чи на
 території, бачезу болотовиками, - обов'язково.
 Всікі "українські уряди", скотсирчотати з м'яких
 есерів та неромаників - це явище умишлене.
 Коли до вас дійдуть якісь провокації, чутки
 про Мазепу, що він каже по переїзду на бік
 болотовиків, - то бачите, що це не болотовиків, а
 провокація. Чого ніколи не може бути. - В
 колишньому раді, там часом, поки на Україні
 буде ще наша м'яка Курдоним будемо організу-
 вати військо. Згадайте ще когось Пам'яті
 Дмитра мавров. Все ми прагнемо до реалізації
 формування. Я маю на увазі використати на

Лист С. Петлюри І. Огієнку. 1919 р.

Держархів Хмельницької області. Ф. Р-582. Оп. 3. Спр. 14. Арк. 1зв.

формування наших полонених в Кієвщині, Пере-
 річчя їх на територію Польщі. Тарас ми висла-
 мо технічні умови всі комбітації. Поки - все
 ця справа відбувається натів-офіційно і тільки на
 Антанту. Одночасно створюється завод приклички
 і її таке. Маю надію, що в рещі трудності на цьому
 шляху ми передоремо. Правда, польські кремовці
 і склади роблять заводи одумати від Антанту
 мандат на окупації правобережжя нашого, щоб
 заслонити Європу від більшовицької а то суї діти
 вилетіли куди з своїх матерків. Треба думати, що
 здорові роти полемік підкаже їм не робити
 такого ризикованого кроку, бо це погравало би
 полемік під велику небезпеку офензива болшо-
 вицької, яка могла би бути погубити
 серед селянства зв'язку з окупаційним повод-
 жанням польського війська на правобережжя.
 З боку військових більшовицьких в'язок, реті ма-
 шби використовувати всі ті сили, які з'являють-
 ся у них, біля р'єррому Юзефова - Девіківа. -
 Я даю директиви нашим послам однота-
рної лінії є суцільні і праці. Одночасно вони
 повинні: а) пропагувати ідею союзу Бельгійсько-Гор-
 номорської республік і приклички на сто-
 комбітацію Антанту, яка на бдану в чиніш-
 ній ситуації реальну і болшо- менш гарниту

Лист С. Петлюри І. Огієнку. 1919 р.
 Держархів Хмельницької області. Ф. Р-582. Оп. 3.
 Спр. 14. Арк. 2.

Ця наближення Стокгольму до Стоді Європи - сина-
 ми самою наслідком. а П'єсудський має міні
 обіцянку повернутися до Камениця урядовців і ду-
 маю, що в близькому часі ця обіцянка буде реалі-
 зована. Відповідно і в терезам державним, котрі
 за цей час в Камениці використати були ~~вони~~
 сила для створення Кураторства ~~циклогену~~
 (визання Книжок - підручників тощо). Всіх
 допомогу в цій справі треба робити з боку
 державної влади. Коли повертатися під часом, ~~то?~~
 в Україні буде ~~тирарія~~ - там буде організовані
 Трипалатний комісаріат (можливо на голі / ~~Мазеєв~~ /
 Яким, працюючи вогному ~~тапурелу~~ / ~~підготове~~
 груп од об'єднання ~~роскошаного~~ / ~~можє рінка~~
 міліції народних ~~темі~~ і ~~настріів~~. Багато
 це прийде, ~~нам~~ перетерпіти, але не будемо
 духа і ври гасити. Більше надії і певності в
 наше діло і перемога над усіма трудноща-
 ми буде по вашому боці.
 Бажаю і Вам з Вашим ~~келетик~~ ~~об'єднань~~
 стороною посприяти в ~~виправдань~~ та енергію
 для добра нашої дорогої України
 З правдивим повагом ~~зривас~~
 25/ХІ. 1919р. ~~Петлюра~~

Остання сторінка листа С. Петлюри І. Огієнку. 1919 р.
 Держархів Хмельницької області. Ф. Р-582. Оп. 3. Спр. 14. Арк. 23в.

ТЕКСТ ЛИСТА.

Р. С. Прошу познайомити
з листом цім і иньших відповідальних людей.

Вельмишановний Іване Івановичу

В додаток до тих інформацій, що мали Ви одержати од д. д. Русової та Черняхівської а також од иньших, що перебували у Варшаві, вважаю необхідним подати до Вашого відома як уповноваженої Урядом У. Н. Р. особи, слідуєчі інформації та вказівки.

Необхідно в цей час – переходовий – утримати політично-державну рівновагу і не робити нерозважливих кроків, які мали би дуже зле вплинути на нашу державність. Отже зважаючи на внутрішню і закордонну ситуацію, провадити політику так, що зберегти перш за все наше майно, на яке знайдеться чимало охочих апетитів. В зв'язку з цим точно треба придержуватись такої лінії: Верховний Уряд УНР залишається той же, як і раніш на чолі зі мною. Правительство те саме, на чолі з заступником голови Ради Міністрів А. Левицьким. Одночасно я приймаю заходи до реконструкції уряду, до якого увійшли би представники цілої нації, а не лише ті течії, що досі заступлені були в уряді. Правительство має бути зорганізовано по діловому принципу – отже люде, що увійдуть до нього мають зробити це незалежно од своєї партійної приналежности. Гадаю, що кількість міністрів повинна бути обмежена і зокрема Ви персонально могли би об'єднати функції міністра ісповідань з одночасним керуванням міністерством освіти. Відносини на Україні якийсь місяць-три будуть уявляти собою кашу. Поки провадитись буде боротьба Денікіна з більшовиками – там можна всього чекати. Але майте все на увазі і не забувайте, що ті військові частини, які я послав в тил Денікіну, повинні провадити повстанчеську акцію не тільки проти Денікіна, але й проти більшовиків. Тим часом ся акція може ущухати чи припинятись, в залежности од стратегічних обставин, але основна лінія і гасла: “У. Н. Р.” залишається і надалі для тих, хто пішов в тили Денікіна чи на територію, заняту більшовиками, – обов'язковою. Всякі “українські уряди”, сконструйовані з лівих есерів чи незалежників – це явище тимчасове. Коли до Вас дійдуть якісь провокаційні чутки про Мазепу, що він начебто перейшов на бік більшовиків, – то знайте, що це не більше, як провокація. Цього ніколи не може бути. В кожному разі, тим часом, поки на Україні буде йти каша, ми за кордоном будемо організовувати військо. Згода на це начальника Польської Держави мається. Вже ми приступили до реалізації формування. Я маю на увазі використати два формування і наших полонених в Німеччині, перетягши їх на територію Польщі. Зараз ми вияснюємо технічні умовини цієї комбінації. Поки – вся ця справа відбувається напівофіційно з огляду на Антанту. Одночасно вживаються заходи приклонити і її на це. Маю надію, що врешті труднощі на цьому шляху ми переборемо. Правда, польські кресовці і ендеки роблять заходи одержати од Антанти мандат на окупацію Правобережжя нашого, щоб заслонити Європу од більшовизму, а по суті діла вивезти хліб з своїх маєтків. Треба думати, що здоровий розум поляків підкаже їм не робити такого ризикованого кроку, бо це поставило би поляків під велику небезпеку офензиви більшовицької, яка могла би бути популярною серед селянства в зв'язку з окупаційним поведженням поль-

ського війська на Правобережжю. З боку військового большевика в такому разі могли би використати всі ті сили, які увільняються у них, після розгрому Юденича – Денікіна. Я даю директиви нашим послам одпочатої в сучасній їх праці. Одночасно вони повинні: а) пропагувати ідею союзу Балтійсько-Чорноморських республік і в) приклонити на сю комбінацію Антанту, яко на єдину в нинішній ситуації – реальну і більш-менш гарантуючу наближення спокою на сході Європи – силами самого населення. п. Пілсудський дав мені обіцянку повернути до Кам'янця урядовців і я думаю, що в ближчому часі ця обіцянка буде реалізована. Відповідало б інтересам державним, коли б за цей час в Кам'янці використані були наші сили для створення культурних цінностей (видання книжок – підручників тощо). Всяку допомогу в цій справі треба робити з боку Державної влади. Коли повстання під гаслом УНР на Україні буде ширитись – там буде організований тимчасовий комісаріат (можливо на чолі з Мазепою). Який, працюючи в одному напрямку з нами, підготує ґрунт од об'єднання розколюченого моря різномайтих народніх течій і настроїв. Багато ще прийдеться нам перетерпіти, але не будемо духа і віри гасити. Більше надії і певности в наше діло і перемога над усіма труднощами буде на нашому боці.

Бажаю і Вам в Ваших нелегких обставинах схоронити потрібну витривалість та енергію для добра нашої дорогої України.

З правдивою повагою до Вас

Петлюра

26/XII. 1919 р.

There is published the letter of Simon Petliura, the Chief Otaman of the UPR troops to the Ivan Ogyenko, Chief Commissioner of the Government UPR, written in December 1919.

Key words: Simon Petliura; Ivan Ogienko; the letter; the UPR Government; Kamyanets-Podil'sky City.